

**Вузівська бібліотека в реалізації нових освітніх концепцій:
досвід бібліотеки НУК**

**Вузовская библиотека в реализации новых образовательных
концепций: опыт библиотеки НУК**

**Higher school library in implementing of new educational concepts:
the experience of NUS library**

Величко Т.В., Костирко Т.М.

**Бібліотека Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова, Миколаїв, Україна**

Величко Т.В., Костырко Т.Н.

**Библиотека Национального университета кораблестроения
имени адмирала Макарова, Николаев, Украина**

Tatiana V.Velichko, Tamara M. Kostyrko

**National University of Shipbuilding named after admiral Makarov,
Nikolaev, Ukraine**

В доповіді представлено досвід моделювання інформаційного простору університетської бібліотеки та проблеми, з якими доводиться стикатися у процесі роботи. Надається аналіз стану інноваційної діяльності бібліотеки НУК. Підкреслюються пріоритетні напрямки розвитку бібліотеки вищого навчального закладу.

В докладе представлены опыт моделирования информационного пространства университетской библиотеки и проблемы, с которыми приходится сталкиваться. Представлен анализ состояния инновационной деятельности библиотеки НУК. Подчеркиваются приоритетные направления развития библиотеки высшего учебного заведения.

The report shows the University library information space modelling procedure and the problems that are encountered in the working process. The following aspects are analysed: the state of NUS library innovation and higher school library priority directions.

Діяльність з інформаційного забезпечення є важливою ланкою будь-якого навчального закладу. Цю роль традиційно виконує

бібліотека вузу. Наскільки її інформаційний простір відповідає запитам користувачів, настільки успішною стає робота вищого навчального закладу.

Сьогодні, коли підвищилась соціальна та інформаційна роль бібліотек у сучасній освітній діяльності, виникла необхідність формування нових методів організації інформаційного простору бібліотеки вузу, яка реалізується на базі комп'ютерних технологій, з метою підвищення рівня інформатизації навчального закладу. Розглянемо як моделювання інформаційного простору здійснюється у бібліотеці Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (НУК).

Історія бібліотеки починається з 1920 р. одночасно з історією університету, відомого тривалий час на території колишнього СРСР як Миколаївський кораблебудівний інститут. Бібліотека зростала і мужніла разом з ним. У наступному році їй виповнюється 85 років.

Бібліотека НУК сьогодні це – 750 тис. прим. літератури (400 тис. в активному використанні); біля 300 тис. прим. підручників; більш 140 тис. наукової літератури; біля 25 тис. в довідково-інформаційному фонді; широка палітра періодичних видань – 236 назв; щорічне поповнення фонду до 26 тис. прим. Сьогодні це краща технічна бібліотека Миколаєва. Маємо унікальний за змістом фонд з суднобудування та судноплавства. Майже 3 тис. прим. нараховує колекція рідкісних книг. Особливу цінність становлять видання XVIII – поч. XIX ст., серед яких і колекція морських збірників (570 прим.), перший з них датовано 1848 р.

Бібліотека НУК входить в десятку найкращих вузівських бібліотек України. Це одна з найбільших вузівських бібліотек південного регіону, методичний центр вузівських бібліотек м. Миколаєва, центр культурно-просвітницької роботи університету, інформаційна база науково-дослідницької роботи вчених, аспірантів, студентів з

багатогалузевим фондом, науково-технічної та навчальної літератури. Тому, відповідно до свого статусу, бібліотека НУК обрала основним напрямком своєї роботи впровадження концепції сучасної бібліотеки, яка б відповідала вимогам часу, забезпечувала реалізацію нових освітніх концепцій та технологій навчання і сприяла формуванню громадської думки щодо користування бібліотекою.

На шляху реалізації головної функції бібліотеки – інформаційної – ми обрали пріоритетний напрямок її розвитку – інформатизацію. В 1999 р. було прийнято рішення та зроблено першу спробу створення Проекту автоматизації бібліотеки, яка завершилася розробкою Концепції розвитку бібліотеки на 2001-2005 рр.

З 1998 року бібліотека використовує в своїй роботі інноваційні методи, такі як – автоматизація бібліотечних процесів та активні інформаційні технології, у тому числі Internet, Intranet, CD-ROM-технології. За базове було обрано програмне забезпечення – система "УФД-Бібліотека", київського акціонерного товариства "Український фондівий дім", яка здатна об'єднати всі структурні підрозділи навчального закладу та сприяти створенню єдиного інформаційного простору університету. На базі нашої бібліотеки створено консультаційний центр для користувачів програмної системи в місті.

У вересні 2002 року в нашій бібліотеці відкрито електронний читальний зал, де викладачі, науковці, аспіранти, магістранти та студенти-дипломники університету мають можливість користуватися електронними інформаційними ресурсами.

Електронні інформаційні ресурси бібліотеки включають бази даних (БД) власного виробництва; придбані БД "EBSCO", "Springer" та інші; електронні навчальні, методичні і наукові видання викладачів і наукових співробітників НУК; електронні реферативні журнали; електронні енциклопедії; мультимедійні навчальні програми; електронні додатки до книг і журналів та ресурси Інтернет.

Власні електронні інформаційні ресурси ми вважаємо своїми інноваційними знахідками. Це – електронний каталог (ЕК); електронні бази даних (БД); web-сайт бібліотеки; віртуальні виставки; каталог сайтів мережі Internet за основними напрямками діяльності університету

Перший рівень у системі електронних інформаційних ресурсів – власний ЕК. Сьогодні в ньому більш 35 тис. бібліографічних записів назв. З 2003 року бібліотека має web-доступ до ЕК. З 1998 р. в ЕК вводяться нові надходження до бібліотеки та розпочато ретроввод. На сьогоднішній день введено всю літературу українською мовою та фонд навчальної літератури. До цієї роботи щорічно залучаються студенти комп'ютерних спеціальностей під час технологічної практики.

Електронні БД формуються за такими принципами: *за видом документа*: "Методичні посібники викладачів НУК", "Раритети з суднобудування та мореплавства"; *за цільовим призначенням*: "Електронна картотека статей", "Електронна картотека книгозабезпеченості", "Нові надходження", "Періодика"; *тематичні*: "Освіта", "Дистанційне навчання", "Бібліотечна справа", "Суднобудування", "Інформаційні технології та системи", "Новини Національної академії наук".

З усіма представленими сьогодні електронними інформаційними ресурсами можна ознайомитися на сайті нашої бібліотеки. Web-сайт покликаний служити просуванню бібліотечної діяльності, насамперед її інформаційних функцій, і просуванню навчального закладу, в якому вона знаходиться, з метою реалізації його основних освітніх цілей.

Інформація на web-сайті регулярно оновлюється та поповнюється. В 2002 р. розроблено нову структуру сайту та оновлено дизайн.

Ми активно застосовуємо web-технології для організації on-line'ових версій традиційних бібліотечних виставок. Web-версії бібліотечних виставок не пов'язані з фізичними обмеженнями, яких

зазнають традиційні виставки, і з часом вносяться до електронних архівів – тобто створюються комплекси мультимедійної продукції. Сьогодні на нашому web-сайті ви можете ознайомитися з виставками: "Вчений, який прославив кораблебудівну науку" (М.М. Александров); "Портрет адмірала" (С.Й. Макаров); "Колекція раритетних, цінних і рідкісних видань з суднобудування і мореплавства з фонду бібліотеки УДМТУ–НУК".

Необхідною умовою підтримки високого творчого потенціалу науки, розвитку міжнародного наукового співробітництва, ґрунтованого на знанні тенденцій світової науки, є широкий доступ до наукової інформації. Тому наша бібліотека взяла на себе обов'язок по розробці, створенню та підтримці каталогу сайтів за спеціалізацією вузу. Фахівцями бібліотеки розроблена розгалужена структура каталогу, що створюється. Ведеться активний збір інформації в Мережі Інтернет.

Інтелектуальною гордістю нашої бібліотеки є власне видання – "Жовті сторінки Internet" та серія бібліографічних покажчиків.

"Жовті сторінки Internet" – це друкований варіант електронного каталогу сайтів, який являє собою путівник по Internet чи просто адресну книгу. В ньому розміщено рекламну інформацію про бібліотеку, її інформаційні можливості, нові надходження та періодичні видання. "Жовті сторінки Internet" – це не просто фактографічна інформація, це ілюстрований каталог нового виду – web-бібліографія, – який постійно оновлюється та доповнюється. Випускається двічі на рік.

З 2001 року бібліотека розпочала роботу зі створення та видання серії тематичних та персональних бібліографічних покажчиків наукових праць професорсько-викладацького складу університету, присвячених 100-річчю кораблебудівної освіти в Україні. Всього створено 12 бібліографічних покажчиків. Серед них можна відзначити тематичні: "Колекція раритетних, цінних та рідкісних видань з

суднобудування та мореплавства з фонду бібліотеки УДМТУ", "Наукові праці професорсько-викладацького складу УДМТУ за роки незалежності 1991-2002 рр."; "Праці викладачів та науковців МКІ-УДМТУ за 1971-2002 рр." та біобібліографічні покажчики науковців університету.

Одним із пріоритетних напрямків нашої роботи є розширення інформаційно-бібліотечного сервісу для забезпечення якісного та оперативного задоволення будь-якого попиту з питань наукового процесу. Бібліотека, як провідний підрозділ вузу, має найбільш сконцентровані в єдиному місці ресурси, які спроможні задовольнити різноманітні запити читачів: науковців, викладачів, аспірантів та студентів-дипломників. В 2004 р. бібліотека розпочала творчу акцію "Ми маємо, вміємо, можемо", яка має за мету ознайомити співробітників кафедр з системою інформаційних ресурсів бібліотеки.

Реалізація інформаційного підходу в системі освіти припускає комплексне використання інформаційних технологій на всіх етапах професійної підготовки фахівців, орієнтацію системи професійної освіти на формування у студентів інформаційної культури, потреб оволодіння знаннями, уміннями і навичками по використанню можливостей інформаційних технологій у професійній діяльності. Сьогодні як ніколи виникає нагальна потреба навчити майбутніх фахівців ефективно й оперативно використовувати інформаційні ресурси, виховувати в них схильність до системного аналізу ситуацій, розвивати навички й уміння приймати обґрунтовані рішення за допомогою методів і засобів інформаційних технологій.

У "Концепції розвитку НУК" записано: "Стратегічною метою інформатизації є розвиток здібності випускника університету до діяльності в інформаційному суспільстві". В своїй роботі ми зіткнулися з чисельними труднощами, які обумовлені тим, що традиційна освітня практика не приділяє належну увагу розвитку

інформаційної культури у випускників загальноосвітніх шкіл. Було зроблено висновок, що проблема підвищення інформаційної культури студентів нашого вузу дійсно існує. У більшості студентів перших курсів було виявлено повну відсутність елементарних бібліотечно-бібліографічних знань та навичок роботи з довідково-пошуковим апаратом бібліотеки. Опитування студентів третіх курсів, спеціальностей не пов'язаних з вивченням інформаційних технологій, свідчили про те, що 40% опитаних не користуються Інтернет, з них 25% не знають про його переваги. Звичайно, тому є об'єктивні причини:

- певний контингент студентів із сільської місцевості;
- нестача комп'ютерної техніки;
- недостатня увага професорсько-викладацького складу до даної проблеми.

В зв'язку з цим був зроблений висновок, що без цілеспрямованого формування у студентів досвіду освоєння інформаційних потоків з використанням інформаційних технологій для одержання нового знання, успішне навчання практично неможливе. Тому, формування інформаційної культури серед студентської молоді визнано одним з найважливіших напрямків діяльності нашої бібліотеки. Було розроблено цикл лекцій "Основи інформаційної культури" для студентів 1-х курсів. Він складається з теоретичної та практичної частини. Кожна лекція розрахована на 2-4 години. З вересня 2002 року цей предмет введено у навчальний план університету. В рамках циклу лекцій в ЕЧЗ бібліотеки проводяться заходи для першокурсників: Internet-екскурсія "Бібліотеки світу" та електронні презентації "Історія університету – історія бібліотеки", "Електронні ресурси бібліотеки НУК".

Бібліотека приймає активну участь в науково-практичних конференціях різного рівня. Так, у вересні 2002 р. на базі НУК

пройшла міжнародна конференція "Кораблебудування: освіта, наука, виробництво", на якій бібліотека вперше представила свої інформаційні ресурси на допомогу навчальному та науковому процесам.

В квітні 2004 р. на базі бібліотеки проходила робота секції "Історія науки і культури Європи XIX – початку XX століть" обласної наукової конференції, присвяченої вшануванню пам'яті адмірала С.Й.Макарова і художника В.В.Верещагіна до 100-річчя їх трагічної загибелі. Бібліотекою НУК було представлено доповідь "Роль і місце бібліотеки НУК у збереженні і популяризації наукової, історичної і культурної спадщини" та презентацію віртуальних виставок "Портрет адмірала" та "Колекція раритетних, цінних і рідкісних видань з суднобудування і мореплавства з фонду бібліотеки УДМТУ–НУК".

В Миколаєві з 17 по 21 травня 2004 року відбулася науково-практична конференція – 2004". Організаторами цього заходу виступили: Міністерство культури і мистецтв України; Міжнародний фонд "Відродження"; Асоціація "Інформатіо-Консорціум"; Державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. Гмирьова (м. Миколаїв); ТОВ Інститут математичного моделювання "Фраксім"; Наукова бібліотека Національного університету "Києво-Могилянська Академія"; Центр безперервної бібліотечно-інформаційної освіти. Конференція такого рівня в Миколаєві проходила вперше.

Високий рівень діяльності бібліотеки сьогодні визнано як керівництвом нашого університету, так і бібліотечними фахівцями міста. Тому не дивно, що бібліотека НУК стала одним із локальних співорганізаторів конференції. Засідання однієї із секцій – "Електронні ресурси в бібліотеках" – відбулося 18 травня на базі електронного читального залу нашої бібліотеки.

Рис. 1.

В роботі секції прийняли участь понад 40 наших колег із різних куточків України, які представляли бібліотеки різних систем і відомств. Серед присутніх були директори та заступники директорів провідних вузівських бібліотек України. В роботі конференції взяли участь і чотири співробітники нашої бібліотеки.

Темою засідання було створення та використання електронних ресурсів у вузівській бібліотеці, а програмою передбачено виступи:

- Бібліотека НУК в інформаційно-освітньому просторі вищого навчального закладу;
- Електронний читальний зал бібліотеки НУК забезпеченні наукового та навчального процесів;
- Моделювання інформаційно-бібліографічної діяльності вузівської бібліотеки;
- MetaLib та SFX - засоби роботи з сучасними електронними ресурсами.

Діяльність бібліотеки, впровадження інновацій в її роботу, організація роботи секції "Електронні ресурси в бібліотеках" були високо оцінені ректором нашого вузу, організаторами конференції та нашими колегами, учасниками засідання. Доповідь Тетяни Корольової "Електронний читальний зал бібліотеки НУК у забезпеченні наукового та навчального процесів вузу" увійшла в п'ятірку найкращих робіт конференції.

Сьогодні ми із задоволенням констатуємо той факт, що відроджуються традиції плідної співдружності вузівських бібліотек нашого міста. Новий ракурс діяльності було розпочато в 1999 році. Саме тоді було відновлено роботу Миколаївського методичного об'єднання вузівських бібліотек (МО), до якого ввійшло шість бібліотек провідних вузів. Центром МО стала бібліотека НУК.

Протягом останніх років пріоритетними напрямками роботи МО є: впровадження інноваційних технологій в практичну діяльність

бібліотек; створення власних інформаційних ресурсів та їх спільне використання; розширення кола користувачів АІБС "УФД/Бібліотека" та вдосконалення інформаційного забезпечення користувачів; розвиток бібліотечно-інформаційного сервісу на підставі маркетингових досліджень; удосконалення заходів, направлених на підвищення якості безперервної професійної освіти співробітників вузівських бібліотек.

Дванадцять спеціалістів вузівських бібліотек пройшли курси підвищення кваліфікації в Центрі безперервної освіти на базі Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв України. Але враховуючи те, що 40 % співробітників вузівських бібліотек мають стаж роботи 15-20 років, а курси з підвищення кваліфікації не проходили жодного разу в бібліотеках організуються власні курси. У бібліотеці НУК щорічно проводяться заняття "Internet для бібліотечних працівників". Розпочато розробку модуля теоретичних та практичних занять " Internet – бібліотекаря" для бібліотекарів вузівського МО.

Професійне спілкування викликає необхідність таких заходів системи підвищення кваліфікації, як постійно діючі міжвузівські семінари, конференції, круглі столи та ін., які проводяться щоквартально. Вже розглянуто такі теми: "Бібліотека – ВНЗ: грані співробітництва"; "Інноваційна діяльність бібліотек"; "Автоматизація бібліотечних процесів за допомогою програмної системи "УФД/Бібліотека"; "Вузівська бібліотека в забезпеченні наукового та навчально-виховного процесів"; "Інформаційна діяльність сучасної бібліотеки", "Формування інформаційних ресурсів бібліотеки на сучасному етапі", "Користувач бібліотеки: вивчення, навчання та задоволення інформаційних потреб".

Саме проведення вищезазначених заходів дозволило розглянути і обговорити наступні питання: місія вузівської бібліотеки в

інформаційно-освітньому просторі; стан автоматизації вузівських бібліотек; інформаційна стратегія бібліотеки вузу; інноваційні методи роботи; електронний ресурс – проблеми створення, використання та збереження; Інтернет та PR-технології; створення віртуальних виставок; ретроконверсія каталогів: технологія та організація проведення; бібліо-терапія; маркетингові дослідження; моделювання інформаційно-бібліографічної діяльності для забезпечення навчально-виховного процесу; бібліотека як творча лабораторія наукового процесу; безперервна освіта бібліотечних фахівців та інші.

На базі МО вузівських бібліотек працює майстер-клас "Професіонал-професіоналу". Сьогодні пріоритетним напрямком його роботи є – створення власних інформаційних ресурсів та спільне їх використання – корпоративні БД.

Одним з інноваційних моментів у роботі МО є створення координаційного центру з питань автоматизації бібліотечних процесів. Це сприяє розвитку автоматизації бібліотечних процесів у бібліотеках ВНЗ, розвитку координації і кооперації у створенні власних інформаційних ресурсів, спільному їх використанню.

В рамках МО працює Клуб презентацій книжкових новинок "Книжковий дивосвіт". Презентації стали невід'ємною частиною всіх заходів з підвищення кваліфікації працівників вузівських бібліотек. Робота клубу сприяє обміну досвідом щодо комплектування фонду бібліотек, надає можливість реально доторкнутись до перлин з нових книжкових надходжень до бібліотек вищих навчальних закладів, особливо це стосується довідкової літератури, сприяє спілкуванню професіоналів, обговоренню питань ліквідації прогалин у поповненні фонду, розумінню адміністрацією вузів важливості відповідності фонду навчальному та науковому процесам.

Доброю традицією в роботі бібліотек МО стало проведення спільних масових заходів, серед яких хотілось би відзначити

літературно-музичний вечір "Любіть Україну в сні й наяву, вишневу свою Україну", який відбувся на базі бібліотеки НУК. Він проводився спільними зусиллями співробітників бібліотек, викладачів та студентів вузів міста в рамках заходів Програми інтеграції України до Європейського Союзу.

Співробітниками відділу бібліотечного маркетингу та інноваційно-методичної роботи бібліотеки НУК серед працівників МО за допомогою анкети було проведено соціологічне дослідження "Імідж бібліотеки та бібліотекаря вищого навчального закладу сучасного інформаційного суспільства", яке ставило за мету з'ясувати: що є сьогодні складовими чинниками поняття "імідж бібліотеки та бібліотечного працівника"; яке місце займає бібліотека вищого навчального закладу в соціумі вузу; які заходи системи підвищення кваліфікації більш цікаві для працівників бібліотек. Всього в цій дослідницькій роботі взяло участь 104 працівники вузівських бібліотек.

За підсумками соціологічного дослідження можна зробити висновок, що, незважаючи на всі перешкоди, які існують у кожній бібліотеці, сучасна вузівська бібліотека в умовах інформатизації суспільства виконує функції, які відповідають вимогам часу і бере активну участь у формуванні інформаційного простору вищого навчального закладу.

Сьогодні ми вже розуміємо, що без об'єднання зусиль, без єдиної інформаційної політики ми не можемо рухатися далі. Кожний окремо, якими б активними не були наші зусилля, ми не зробимо того, що можна зробити разом. Об'єднання зусиль нам необхідне для вирішення на державному рівні питань створення корпоративної мережі вузівських бібліотек для координації ефективного використання інформаційних ресурсів освітніх закладів та створення Центру корпоративної каталогізації. Першим кроком у цьому

напрямку стала участь у Миколаївській відкритій регіональній бібліотечній корпорації, яка об'єднає бібліотеки різних систем та відомств. Головна мета цього проекту – створення регіонального корпоративного каталогу періодики. А сьогодні наша бібліотека стала центром корпоративної каталогізації вузівських бібліотек Миколаєва. Вже створено робочу групу, розроблено Положення про корпоративний каталог періодики, оговорено репертуар періодичних видань.

Новітні інформаційні технології докорінно змінили в бібліотеках все – від процесу комплектування до появи нових напрямків роботи. Бібліотеки повністю оновлюють свій “інтерфейс”, переорієнтовуються вимоги до професійних навичок і вмінь бібліотекарів. Незмінним залишилось єдине – якісне і оперативне інформаційне забезпечення наукового та навчального процесів.